

Universiteit
Leiden
The Netherlands

De Nationale ombudsman in het huis van Thorbecke: tijd voor een constitutionele herijking?

Çapkurt, F.; Verhey, L.F.M.

Citation

Çapkurt, F., & Verhey, L. F. M. (2024). De Nationale ombudsman in het huis van Thorbecke: tijd voor een constitutionele herijking? *Nederlands Tijdschrift Voor Bestuursrecht*, 2024(6), 307-308. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/4245662>

Version: Publisher's Version

License: [Leiden University Non-exclusive license](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/4245662>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

De Nationale ombudsman in het huis van Thorbecke: tijd voor een constitutionele herijking?

NTB 2024/216

De Nationale ombudsman, opgericht in 1982, bestaat ruim veertig jaar. Het instituut heeft in snel tempo erkenning gekregen. In 1999 werd de Nationale ombudsman als Hoog College van Staat in artikel 78a van de Grondwet verankerd. Daartoe bestond aanleiding, aldus de regering in 1997 bij de indiening van het wetsvoorstel, omdat de Nationale ombudsman zich in vijftien jaar tijd een vaste en eigen plaats had verworven die niet meer is weg te denken in ons staatsbestel. Sindsdien is in een tijd van afnemend vertrouwen van de burger in de overheid het belang van de Nationale ombudsman verder toegenomen. Dit toenemend belang houdt verband met zijn bijzondere positie in het staatsbestel.

De Nationale ombudsman is bij uitstek de actor die op verschillende manieren de leefwereld van de burger en die van de overheid bij elkaar brengt.² Zo kan hij als *intermediair* opereren tussen burger en overheid. Individuele burgers die een klacht willen indienen over gedragingen van overheidsinstanties kunnen bij hem terecht. Hij onderzoekt dan of een bepaalde gedraging behoorlijk is. Blijkt dit niet het geval te zijn, dan verzoekt hij hen om herziening van hun handelwijze. Tevens beschikt de Ombudsman over een unieke blik op de uitvoering. Als een van de eersten ziet hij of zich hier structurele problemen voordoen waardoor burgers ernstig in de knel komen. Door uit eigen beweging hierover rapporten te schrijven, zet hij deze problemen op de politiek-bestuurlijke agenda. Zo is alom bekend dat de Ombudsman in het rapport *Geen powerplay maar fairplay* de problemen in de uitvoering van toeslagenwetgeving al vroeg signaleerde. Het verbaast dan ook niet dat in de reactie op *Ongekend onrecht* het kabinet-Rutte III de bijzondere rol van de Ombudsman in het staatsbestel heeft onderstreept.³ Ook na die tijd was er aandacht voor diens rol. Eind 2022 heeft de Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties aan de Tweede Kamer toegezegd onderzoek te zullen verrichten naar de mogelijke uitbreiding van de bevoegdheden van de Nationale ombudsman ten aanzien van publieke taken.⁴

Nu de Nationale ombudsman in het Nederlands staatsbestel een vaste waarde is geworden, is het tegen de achtergrond van politieke en maatschappelijke veranderingen tijd om zijn constitutionele positie opnieuw tegen het licht te houden. Daarbij gaat het niet alleen om zijn verhouding tot de klassieke staatsmachten (wetgever, bestuur en rechter) maar ook om de institutionele inrichting van het ambt zelf. Is er met het oog op de spilfunctie die de Ombudsman heeft verworven in de verhouding tussen burger en overheid reden om zijn constitutionele positie te herijken en zo nodig ook te herzien? Deze vraag heeft de Universiteit Leiden doen besluiten om in het kader van de Kirchheiner-leerstoel in het najaar van 2023 een besloten expertmeeting te organiseren waarin werd gereflecteerd op de constitutionele positie van de Nationale ombudsman. De resultaten hiervan vinden hun weerslag in vier artikelen die in dit nummer zijn opgenomen.

Wijzelf dragen aan dit nummer bij middels een artikel over de algemene ontwikkeling die het ambt van Ombudsman de afgelopen veertig jaar heeft doorgemaakt. In dat verband besteden wij aandacht aan de vraag of de vormgeving ervan aanpassing behoeft wegens veranderingen in het functioneren van het openbaar bestuur. Vervolgens gaat Eva van Vugt, universitair docent staatsrecht aan Maastricht University, in haar bijdrage in op de relatie tussen de Ombudsman en het parlement. Bert Marseille, hoogleraar Empirische bestudering van het bestuursrecht aan de Rijksuniversiteit Groningen, reflecteert hierna op de verhouding tussen de Ombudsman en de bestuursrechter. Voormalig Ombudsman Marten Oosting sluit af met een kritische bespreking van de structurelementen van het ambt.

Tezamen laten deze bijdragen zien dat de positie van de Nationale ombudsman in het staatsbestel op belangrijke punten nadere bezinning behoeft. Ook bovengenoemde verkenning van het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties wijst hierop. De opzet van de onderzoeksvraag die daarin centraal staat, is echter te beperkt. Het verdient aanbeveling de taakuitoefening door de Ombudsman fundamenteeler te evalueren. In dat verband zou ook gekeken moeten worden naar zijn functioneren in verhouding tot zijn staatsrechtelijke inbedding. Zo wordt de Ombudsman geacht structurele problemen in de uitvoering tijdig te signaleren. Welke instrumenten staan hem daartoe ter beschikking en zijn deze, mede gelet op het veranderde bestuur, nog toereikend? Wat zijn de mogelijkheden én grenzen van zijn bevoegdheid om, mede op basis van bij hem binnengekomen klachten, onderzoek uit eigen beweging te doen, algemene oordelen te vellen over de uitvoering en daarover aanbevelingen te doen? En hoe verhoudt de Ombudsman, gelet op de ontwikkeling die het ambt heeft doorgemaakt, zich tot andere organen en instanties,

1 Mr. F. (Fatma) Çapkurt en prof. mr. L.F.M. (Luc) Verhey zijn als universitair docent en hoogleraar (Kirchheiner-leerstoel) verbonden aan de afdeling staats- en bestuursrecht van de Universiteit Leiden.

2 M. Bokhorst, 'De ombudsman als constructieve macht en polariserende tegenmacht', *Beleid en Maatschappij* 2021, p. 391 en 394.

3 Kabinetsreactie rapport *Ongekend onrecht*, 15 januari 2021, referentie 4181691, p. 10.

4 Begroting Binnenlandse Zaken 2023, 13 oktober 2022, TK 12, p. 17. Deze toezegging is gedaan naar aanleiding van inbreng van D66-Kamerlid Dekker-Adbulaiz. Zie hierover: Begroting Binnenlandse Zaken 2023, 12 oktober 2022, TK 11, p. 13.

zoals het parlement, de bestuursrechter en andere toezicht-houders?

Kortom, een fundamenteelere bezinning dan nu is voorzien, is nodig. Enkel wanneer het functioneren van de wetgeving en de praktijk van de Ombudsman grondig wordt geëvalueerd, kan worden verzekerd dat het ook voldoende geëquipeerd is voor de aankomende veertig jaar.

Wij wensen de lezer veel plezier toe.